

Denizden Karayı Görmek: Bir Kronotop Olarak Modern Türk Öyküsünde Vapurda Karşılaşma Anı

Demet KOÇYİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5480-1151>

ROR ID: <https://ror.org/04mma4681>

dkocyigit@fsm.edu.tr

Atıf Bilgisi

Koçyiğit, Demet. "Denizden Karayı Görmek: Bir Kronotop Olarak Modern Türk Öyküsünde Vapurda Karşılaşma Anı ". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 52 (Güz 2024), 305-332.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.518>

Geliş Tarihi	13.06.2024
Kabul Tarihi	29.11.2024
Yayın Tarihi	24.12.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	tkidergisii@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Zaman ve mekân, kurguya dayalı metinlerin yapısı incelenirken dikkate alınan temel unsurlardan olagelmıştır. Kurguda anlatılanların ne zaman ve nerede geçtiğinin tespiti metnin anlamlandırılması veya bir bağlama oturtulması açısından önem arz eder. Mihail Bahtin kurguya dayalı metinlerin varoluş biçimini tartışırken zaman ve mekân unsurlarına farklı ve derinlikli bir rol yükler. Zira onun kronotop düşüncesinde zaman ve mekânın birlikteliğiyle oluşan odaklar etrafında kurgu değerlendirilmektedir. Bahtin kurguyu temelden etkileyen kronotoplardan ve kurguyu yönlendiren kronotoplardan söz etmektedir. Karşılaşma kronotopu da kurguyu yönlendiren, bir dönemeç etkisine sahip olan kronotoplardandır. Bu çalışma, Bahtin'in kronotop kavramundan hareketle modern Türk edebiyatında vapurlarda geçen öyküleri karşılaşma kronotopu açısından ele almaktadır. Modern Türk öyküsünde sıkça görülen vapurlar, insanları bir zaman dilimi içinde beraber tutan sınırlı mekânlar olma özelliği açısından Mihail Bahtin'in kronotop kavramı etrafında incelemeyi mümkün kılmaktadır. Çalışmada karşılaşmadan kastedilen, vapurun limandan ayrılırken veya limana yanaşırken mekânla karşılaştığı andır. Burada odaklanılan mesele ise Bahtin'in metin içinde dönemeçleri oluşturduğunu iddia ettiği karşılaşma kronotopu bağlamında vapurun dışındaki mekânla vapurda karşı karşıya gelme anının kurguyu nasıl etkilediğidir. Makalede bu karşılaşma anının öyküde kurucu veya değiştirici bir etkiye sahip olma eğilimi 20. yüzyılda kaleme alınmış olan Türk öykülerinden hareketle tartışılmaktadır. Bu amaçla çalışma Bahtin'in kurguda kronotopun gerçeğe yakın veya gerçeklikten uzak olabileceği görüşünü kabul etmekle beraber karşılaşma kronotopunu gerçeğe yakın biçimde işleyen öykülere yer vermekte, öykülerde karşılaşma anında beliren duygu veya düşüncelerle bunlara bağlı nitelermelerin öykülerin genel yapısıyla ne kadar ilişkili olduğunu tespit etmeyi hedeflemektedir. Böylece bu çalışmada vapurda karşılaşma anı kronotopunun modern Türk öyküsünde nasıl bir role sahip olduğu sorusuna cevap aramaktadır.

Anahtar Kelimeler

Modern Türk Öyküsü, Vapur, Mihail Bahtin, Kronotop, Karşılaşma Kronotopu.

Seeing The Land From The Sea: Encounter Moments On The Steamship As A Chronotope In Modern Turkish Short Stories

Demet KOÇYİĞİT

Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Faculty of Education,
Department of Turkish and Social Sciences Education, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5480-1151>

ROR ID: <https://ror.org/04mma4681>

dkocyigit@fsm.edu.tr

Citation

Koçyiğit, Demet. " Seeing The Land From The Sea: Encounter Moments On The Steamship As A Chronotope In Modern Turkish Short Stories ". *The Journal of Turkish Studies*, 52 (Fall 2024), 305-332.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.518>

Date of Submission	13.06.2024
Date of Acceptance	29.11.2024
Date of Publication	24.12.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	tkidergisii@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

ABSTRACT

Time and space have been one of the basic elements taken into consideration when examining the structure of fictional texts. Determining when and where the events described in the fiction take place is important in terms of making sense of the text or placing it in context. While discussing the existence of fictional texts, Mihail Bakhtin attributes a different and profound role to the elements of time and space. Because in his chronotope idea, fiction is evaluated around the focuses formed by the unity of time and space. Bakhtin talks about the chronotopes that fundamentally affect the fiction and the chronotopes that direct the fiction. The encounter chronotope is also one of the chronotopes that directs the fiction and has a turning point effect. Based on Bakhtin's concept of chronotope, this study examines the stories set on steamships in modern Turkish literature in terms of the chronotope of encounter. Steamships, which are frequently seen in modern Turkish stories, make it possible to examine them around Mihail Bakhtin's chronotope concept, in terms of their feature of being limited spaces that keep people together within a period of time. What is meant by encounter in the study is the moment when the steamship encounters the space while leaving or approaching the port. The issue focused here is how the moment of encountering the space outside the steamship and on the steamship affects the fiction, in the context of the chronotope of encounter that Bakhtin claims creates the turning points in the text. In the article, the tendency of this moment of encounter to have a founding or changing effect on the story is discussed with reference to Turkish stories written in the 20th century. For this purpose, although the study accepts Bakhtin's view that the chronotope in fiction can be close to reality or far from reality, it includes stories that deal with the chronotope of encounter in a realistic way, and aims to determine how the emotions or thoughts that appear at the moment of encounter in the stories and the descriptions associated with them are related to the general structure of the stories. Thus, in this study, an answer is sought to the question of what role the chronotope of the encounter on the steamship has in the modern Turkish story.

Keywords

Modern Turkish Story, Steamship, Mihail Bakhtin, Chronotope, Chronotope of Encounter.

Giriş

İngilizce zaman (chrono) ve mekân (tope) kelimelerinin birleşimiyle oluşan kronotop, Bahtin'in 1930'lu yıllara dayanan çalışmalarının 1970'lerde tamamlanan bir ürünü olarak biçimlenir. Bahtin'in tür ve özeldede roman türü üzerine çalıştığı ancak yayın yasaklı olduğu 1930'lu yılların ürünü olan çalışması, 1973'te eklediği sonuç bölümüyle birlikte ancak ölümünden sonra, 1975'te gün ışığına çıkabilmiştir. Arada kaleme aldığı pek çok çalışmanın ardından bu çalışmaya eklediği onuncu bölüm (ki Türkiye'de genelde tanınan metin, çoğu zaman bu son bölümdür), kavramın edebî çerçevesini genişleterek epistemolojik bir kategoriye taşır.¹

Öte yandan Bahtin'in 1973'te onuncu bölümü metne ekleme amacı da önemlidir. Bahtin edebiyat çerçevesinde tanımladığını belirttiği kronotop teriminin, metnin yazıldığı dönemdeki geniş kapsamlılığı dolayısıyla anlaşılmasının güçleşeceğini düşünerek son bölümü kaleme alır. Yıllar sonra 1973'te yazdığı bölümde daha çerçeveleyici bir girişime ihtiyaç duyar. "Kronotopik analizin sınırları" alt başlığı bu tavrın bir neticesi olsa da Holquist'e göre yine de tam anlamıyla kronotopun sınırları çizilememiştir. Zira Bahtin yine sınırları pek belirlenmemiş bir kronotop tanımıyla metnini tamamlamıştır.²

Bu kronolojik serüvene rağmen kronotopun ne olduğuna dair temel bazı hususlara bakmak gerekirse buna zaman ve mekânın "içkin bağlantılılığına" dikkat çekmekle başlamak mümkündür. İki kelimenin

¹ Michael Holquist, "The Fugue of Chronotope", *Bakhtin's Theory of The Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives*, Academia Press, Belgium 2010, 20 (Makalenin yazarı tarafından Türkçeye aktarılmıştır.).

Bahtin'in "Forms of Time and of the Chronotope in the Novel" ["Romanda Zaman ve Kronotop Biçimleri"] başlıklı çalışmasının kronolojik serüveni kronotop teriminin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Hatta Michael Holquist, aslında birbiriyle çelişmeye de eserin 1934'te yazılan dokuzuncu bölümünde yer alan kronotop tanımıyla 1973'te yazılan sonuç kısmında yer alan kronotop tanımlarında görülen bazı farklılıklara dikkat çeker. Buradan hareketle Holquist, Bahtin'deki zaman-mekân kavramını 1920'lerden tutuklandığı 1929'a, sürgün hayatı yaşadığı ve roman teorisine odaklandığı 1930'lardan 1960'lara, hayatının son birkaç yılından müteşekkil üç dönemde inceler ve birbirinin varyasyonu olan bir değişim/gelişim süreci olarak kavrama bakmayı teklif eder [Michael Holquist, *a.g.m.*, 20-21.].

² Michael Holquist, *a.g.m.*, 27.

birleşmesiyle oluşan kronotop; yani zaman-mekân Bahtin'de bu içkin bağlantılılığın kurgusal eserdeki rolünü tartışmanın başat unsurudur. Bu tartışmaya kurgunun gerçeklikle ilgisi ve kurgusal gerçekliğin biçimleri eklenmektedir. Ardından Bahtin kronotopların duygu ve değerlerle ilgisi bağlamında kronotopun yapısı ve türlerini ele almaktadır. Bahtin'in zaman ve mekânın ayrılmazlığı ifadesini bir başka deyişle ifade etmek gerekirse zaman ve mekânın birleştiği nokta veya kesişim alanının, kurgunun ana yapısını biçimlendirmekte olduğu belirtilmelidir. Bahtin'in deyişimiyle kronotoplar "anlatı düğümlerinin bağlandığı ve birleştiği yer"dir. Bu nedenle de kurgusal bir eseri buradan hareketle okumak gerekmektedir. Zira anlatıyı bu düğümler biçimlendirmektedir.³

Bahtin, çalışmasının sonunda soyut düşüncenin hem var olabilmesini hem de ifade edilebilir bir biçime dönüşmesini zaman-mekânsal ifadeye muhtaç gördüğünü belirtir. Yani insanın deneyim alanına girebilmek için her şeyin görülebilir ve işitilebilir bir göstergeye dönüşmesi gerekir. Bu görülebilir ve işitilebilir göstergeler ise tam olarak kronotop olarak ifade edilebilir ve Bahtin'e göre "anlam alanına her giriş yalnızca kronotopun kapılarından geçerek gerçekleştirilir."⁴

Bahtin "Edebiyatta sanatsal olarak ifade edilen zamansal ve uzamsal ilişkilerin içsel bağlantılılığın[ı] kronotop (harfiyen anlamıyla "zaman-uzam")"⁵ biçiminde adlandırarak "uzam ve (uzamın dördüncü boyutu olarak) zamanın birbirinden ayrılmazlığını"⁶ vurgular. Bu ayrılmazlığı çeşitli örnekleri analiz ederek kuramsal bir çerçeveye kavuşturur.

Bahtin'e göre "temel anlatısal olayları" "örgütleyen merkez", "anlatı düğümlerinin bağlandığı ve birleştiği yer" olarak nitelendirdiği kronotoplar, zamanı "dokunulur" ve görünür" hâle getirir, "anlatıdaki olayları somutlar, cisimleştirir onlara yaşam kazandırır."⁷

³ Mihail Bakhtin, "Forms of Time and of the Chronotope in the Novel", *The Dialogic Imagination: Four Essays*, haz. Michael Holquist, University of Texas Press, Austin 1981, 243, 257-8 (Makalenin yazarı tarafından Türkçeye aktarılmıştır.).

⁴ Mihail Bakhtin, *a.g.m.*, 258.

⁵ Mihail Bakhtin, *a.g.m.*, 84.

⁶ Mihail Bahtin, *Karnaval'dan Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, 316.

⁷ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 324.

Bahtin'in kronotop üzerine incelemeleri aslında geleneksel anlatıdan (epik) romana doğru gelişen evrimi incelemeye dayanmaktadır. Bu nedenle anlatının çatısını belirleyen kronotopları tasnifi de bununla ilgilidir. Antik Çağ, Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinden eserleri inceleyerek kronotoplar üzerinden tür ayrımlarını belirler. Antik Çağ anlatılarını serüven anlatıları, macera anlatıları ve yaşam öyküsü anlatıları biçiminde üçe ayıran Bahtin⁸, Orta Çağ ve Rönesans anlatılarındaki folklorik ve pastoral zamanı, özellikle Rabelais romanlarındaki kronotoplara geniş yer ayırarak ele alır.⁹ 1937-1938'de kaleme aldığı bu geniş çalışmaya¹⁰ 1973'te bir sonuç bölümü ekler.¹¹ Burada sözünü ettiği kronotoplar vapurda karşılaşma anı kronotopunun özelliklerini belirlemede önem arz etmiştir.

Bahtin'in çalışmasının son bölümünde sözünü ettiği başlıca kronotoplar karşılaşma kronotopu, yol kronotopu, şato (konak, malikâne) kronotopu, ev (misafir odası, salon, yatak odası) kronotopu, taşra kasabası kronotopu, eşik kronotopu (merdiven, ön hol, koridor, sokak, meydan; karşılaşma, dönüm noktası veya kopuş kronotopu), doğa kronotopu, aile-pastoral kronotopu ve pastoral emek kronotopudur.¹² Bu çalışmanın konusu olan karşılaşma kronotopu hakkında Bahtin şöyle demektedir:

"Karşılaşma kronotopunda, zamansallık ögesi ağır basar ve ayırt edici özelliği duygu ve değerlerin yüksek yoğunluğudur. Karşılaşma ile bağlantılı yol kronotopu ise, daha geniş bir kapsamla ama daha düşük dereceli bir duygu ve değerlendirme yoğunluğuyla karakterize olur."¹³

Bahtin karşılaşma ve yol kronotopunda insanların karşılaşmasından kaynaklanan olaylar, duygular ve değişimlerden bahseder. Ayrıca sözü edilen diğer kronotoplar dışında, her kronotopun kendi küçük kronotoplarını oluşturabileceğini ifade eden Bahtin, "sınırsız" sayıda kronotopların var olabileceğini söyler.¹⁴ Bu kronotoplar arasındaki

⁸ Mihail Bakhtin, *a.g.m.*, 86-146.

⁹ Mihail Bakhtin, *a.g.m.*, 147-242.

¹⁰ Eserin daha geniş bir incelemesi için bkz.: Gülben Sevgi, "Türk Romanında Kronotop Kavramı (1870-1928)", Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2023, 50-73.

¹¹ Mihail Bakhtin, *a.g.m.*, 243-258.

¹² Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 316-324.

¹³ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 316-7.

¹⁴ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 326.

karmaşık etkileşimi, bir diğerini kuşatabilme durumunu Bahtin şöyle açıklar:

“Zaman-uzamlar karşılıklı olarak kapsayıcıdır; bir arada var olur, iç içe geçebilir, birbirlerinin yerini alabilir ya da birbirlerine ters düşebilirler; birbirleriyle çelişir, çatışır veya kendilerini daha da karmaşık etkileşimler içinde bulabilirler.”¹⁵

Bir yapıttaki kronotoplar, Bahtin’e göre etkileşim hâlinde olabilirler ancak bu etkileşim herhangi bir kronotopa dahil edilemez. Bu etkileşimin “*diyalojik*” olması yapıtta temsil edilen dünyaya veya bu dünyada temsil edilen zaman-uzamlardan herhangi birine dahil olması demek değildir; fakat bu diyalog yazarın, sanatçının, dinleyicilerin ve okuyucuların dünyasına girebilmektedir. “Üstelik, bu dünyaların hepsi de zaman-uzamsaldır.”¹⁶

Öte yandan, kronotopik analizin sınırlarından söz ederken Bahtin, “anamlar alanına her giriş, ancak ve ancak zaman-uzamın kapısından geçerek başarılı.” demektedir.¹⁷ Dolayısıyla eserin gerçek dünyayla sınırını belirlemede, eserin kendi içindeki mekân, zaman, kişi ve olaylarla ilişkili düzlemlerini anlamlandırmada kronotopik okuma önem arz etmektedir.

Bu makale, 20. asır Türk öyküsünde vapurlardan söz eden öyküleri vapurda karşılaşma anı kronotopu bağlamında ele alırken öykülerde egemen kronotop olan vapurun, kendisi dışındaki kronotopik düzlemle karşılaştığında kurguda dönemeçler oluşturan kronotoplar ortaya çıktığı görüşüne dayanmaktadır. Bunu yaparken Bahtin’in teorisinde zaman ve mekânın ayrılmazlığının her zaman duygu ve değerlerin izlerini taşıyacağı vurgusundan hareketle, kronotopların öyküde görünür kıldığı duygu ve değerleri kronotopik etkileşimler bağlamında ele almaktadır.¹⁸

¹⁵ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 326.

¹⁶ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 326-327.

¹⁷ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 333.

¹⁸ Mihail Bahtin, *a.g.e.*, 316.

Modern Türk Edebiyatında Vapur Öyküleri ve Kronotopik İnceleme¹⁹

Türk edebiyatında deniz sevgisi ve genel olarak deniz temasını işleyen sayısız eser mevcuttur. Söz konusu eserlerin bir kısmında kurgu karadan vapuru görme etrafında gelişir bir kısmında ise yolcular, sahil balıkçıları, vapur işçileri anlatılsa da karşılaşma anına yer verilmez. Öte yandan kayak ve sandal sefalarını işleyen eserler, güzel havalarda Boğaziçi'nin esintilerine kapılarak mehtaba karşı denizde ışıkları seyretmek isteyen öykü ve roman kişilerinin sayısı da Türk edebiyatında oldukça fazladır. Ancak bu tür eserler ve kimlikler ulaşım amacıyla ilişkili biçimde kurgulanmazlar. Dolayısıyla kurguda kronotopik bir dönemeç etkisi olmayan karşılaşmalar vapurda karşılaşma anı kronotopunun konumunu belirlemeye imkân vermeyecektir. Buna imkân veren eserler deniz ve vapur temalı olmanın yanında meseleye nüfuz edebilmek açısından önem arz eder.

Vapurda karşılaşma anına odaklanmak Gaston Bachelard'ın "Mekân, peteklerinin binlerce gözünde, zamanı sıkıştırılmış olarak tutar." sözünü bir anlamda tersine çevirme denemesi olarak anlaşılmalıdır. Bu deneme tek bir "an"ın insanların biriktirdiğini nasıl ortaya döktüğüne dikkati çekme girişimidir. Bachelard "yaşanan an" dışında da insanı etkileyeceğini belirttiği mekânın geçmiş anılara ve geleceğin düşlerine kapı aralayışını ev örneği üzerinden tartışır. Eve benzeyen alanlar da insanda benzer bazı duygulara yol açabilmektedir. Dolayısıyla vapurda insanın hissettikleri evde, yani anılarını biriktirdiği mekândakilerle benzerlik gösterebilir. Bu nedenle insan vapurdayken geçmiş, bugün ve gelecekle ilgili evde kurduğu düşleri kurabilir ki bu üç zamanı birbirine bağlayan da düşür.²⁰ İnsanın

¹⁹ Bu çalışmanın Türk öyküsünde vapur öykülerini kronotoplar açısından incelemesinde Fatma Erkman Akerson'un *Edebiyattaki Tren, Şu Bildiğimiz Tren mi?* (Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2021) adlı çalışması etkili olmuştur. Çalışmada incelenen öykülerin seçilmesinde iki kaynak temel teşkil etmiştir. Bunlardan ilki Güloya Berkan'ın 2019 yılında tamamladığı "Cumhuriyet Dönemi Hikâyesinde Deniz" başlıklı yüksek lisans tezidir (Aydın Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.). Berkan 1923-2017 yıllarında yazılan yüze yakın hikâyeyi incelemiştir. İkinci kaynak Murathan Mungan'ın *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler* adlı seçkisidir (Metis Yayınları, İstanbul 2016). Bunlar dışında dağınık biçimde farklı kaynaklarda yer alan vapur öyküleri de tespit edilmiş; makalenin konusuna uygun olanlar seçilerek incelemeye dahil edilmiştir.

²⁰ Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, çev. Aykut Derman, Kesit Yayıncılık, İstanbul 2015, 37-41.

mevcut zamandaki durumunu fark edişi, gelecekte beklenen ortaya dökmesi veya anılarına dönüşü bu düş hâlinin bir yansımasıdır. Bu hâlin öykülerdeki izdüşümlerini vapurda karşılaşma anı kronotopu bağlamında incelemek mümkündür.

Türk edebiyatında söz konusu kronotopun konumunu incelemeye imkân veren eserlerden on beş öykü seçilmiştir. Bu öyküler yazarlarıyla birlikte şöyledir: Bilge Karasu, "Ada"²¹; Cemil Kavukçu, "Gemiler de Ağlarmış"; Haldun Taner, "Bir Motörde Dört Kişi"; Mahmut Alptekin, "Vapur-I" ve "Vapur-II"; Murat Gülsoy, "Kuşku"; Naim Tiralı, "Motor" ve "Vapur"; Oktay Akbal, "Hey Vapurlar, Trenler"; Sabahattin Ali, "Portakal"; Sait Faik, "Projektörcü" ve "Yandan Çarklı"; Samim Kocagöz "Vapurdaki Kız"; Türkân Şarlı "Gelmiyecek"; Yaman Koray, "Balon".

1- Zaman Odağında Değişime Yol Açan Karşılaşmalar

Kurguya dayalı eserlerde olay örgüsünün biçimlenişinde zaman unsuru son derece önemlidir. Zaman unsuruyla kurgunun ilgisi hakkında Paul Ricoeur şöyle demektedir:

"Zaman ancak anlatsal olarak eklemlendiği ölçüde insan zamanına dönüşür; buna karşılık olarak da anlatı ancak zamansal deneyimin özelliklerini gösterdiği ölçüde anlamlı hale gelir."²²

Zamansal deneyim kurguda farklı zaman parçaları biçiminde eklemlenirken geçmiş, şimdi ve gelecek zaman görünümüne kavuşur. Karşılaşma anı şimdiki zamanı işaret etmektedir ki, Ricoeur'un de Augustinus'tan hareketle sözünü ettiği gibi, şimdiki zaman daha küçük parçalara bölünmeyecek bir zaman ögesidir Bununla birlikte "geçtiğinde ancak algılanabilir ve ölçülebilir" nitelikteki zaman unsurları, gerçekleştikleri "an" içinde geçmişe veya geleceğe ait birer "şimdi" zamanıdır.²³ Bu zaman parçalarının ölçümü ise insanla olan ilgisine bağlı gerçekleşir. Bu noktada Augustinus'un geçmiş zamanı "anımsayış", şimdiki

²¹ Öyküde vapur değil sandal yer olsa da çalışmanın bağlamına uygun olması nedeniyle seçkiye dahil edilmiştir.

²² Paul Ricoeur, *Zaman ve Anlatı - 1. Zaman-Olayörgüsü-Üçlü Mimesis*, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, YKY, İstanbul 2007, 23.

²³ Paul Ricoeur, *a.g.e.*, 33-37.

zamanı “görüş” ve gelecek zamanı “bekleyiş” biçiminde ifade etmesi önemlidir. Bu kavramlaştırmada geçmiş ve gelecek zaman geçmişi veya geleceğin ölçülmesi değil anılar ve beklentiler olarak anlamlandırılmaktadır.²⁴

Vapurda karşılaşma anı kronotopu öykülerde zaman algısına ve zaman akışına etki etmekte; öykülerdeki dönemeçleri kurguya dahil etmeyi sağlamaktadır. Öykülerde geçmişe veya geleceğe yönelme, zaman akışındaki hızın değişimi karşılaşma anlarında ortaya çıkmaktadır. Öykülerin çoğunda “anımsayış” ve “bekleyiş” karşılaşma anlarının “görüş”; yani şimdiki zaman imkânı içerisinde sergilenmektedir.

Vapurda karşılaşma anı kronotopunun vapur öykülerinde geçmişle ilgili unsurları öne çıkardığı örneklerden biri Cemil Kavukçu'nun “Gemiler de Ağlarmış”²⁵ adlı öyküsüdür. Öyküde arıza bahaneleriyle sık sık demirleyen, günlerce bulunduğu yerden ayrılamayan bir gemiyi ve gemi mürettebatının durumu işlenmektedir. Üç gün süren deniz yolculuğundan sonra akşam saati “ilk izlenimleri oldukça ürkütücü olan bu kentin açıklarında” demirleyen gemide öykü anlatıcısının ve İbrahim'in konuşmalarıyla bir karşılaşma anı kronotopu oluşur. Demirleme anından önce gemide ölüm sessizliği varken karaya yaklaşılana andan itibaren gemi içinde artan bir hareketlilik meydana gelir. Anlatıcı ve İbrahim henüz kamarasındadır. Daha sonra söz konusu kente çıkarlar.

Öyküdeki ikinci karşılaşma anı kronotopu Çarkçıbaşı'nın kamarasından kente baktığı anda ortaya çıkar. Kentin kötülendiği bir sözle geçmişe dönülür ve telsizcinin hikâyesi anlatılır. Aslında bu noktada ilk karşılaşma kronotopunun da bu şekilde oluştuğu hatırlanabilir. Öykü anlatıcısının değil İbrahim'in kente bakışı ve ilerleyen süreçte geçmişe dönerek izlediği bir filmde -muhtemelen kendi hayatından- söz ettiği görülür.

Beş bölümden oluşan öykünün diğer bölümlerinde de gemide ve geminin demirlediği koy ve kent gibi yerlerde kurgu devam eder. Karşılaşma anı açısından önemli bir diğer kronotop anlatıcının sabaha karşı

²⁴ Paul Ricoeur, *a.g.e.*, 39-54.

²⁵ Cemil Kavukçu, “Gemiler de Ağlarmış”, *Gemiler de Ağlarmış*, Can Yayınları, İstanbul 2001, 9-45.

kamarasından güverteye çıkıp koyu izlemesi ve balık tutan İbrahim'le konuşmasıyla biçimlenir.

Burada öyküde yer alan bazı kısımların karşılaşma anlarıyla birbirine bağlandığı ve aynı zamanda bu karşılaşma anları yardımıyla geçmişe yönelme durumunun ortaya çıktığı görülmektedir. Böylece olumlu ve olumsuz duygular da vapurda karşılaşma anıyla değişebilmektedir.

Geçmişî hatırlatan karşılaşma anına Oktay Akbal'ın "Hey Vapurlar, Trenler" adlı öyküsü bir diğer örnektir. Akbal, öyküde İstanbulluların taşıtlar arasında geçen hayatını anlatır. Geniş bir kısmını trenlere ve diğer kara taşıtlarına ayırdığı öyküde vapur, özellikle ada vapuru bahsiyle işlenir. Otobüsler, dolmuşlar, trenlerde, minibüsler, trolleybüsler İstanbul insanının ruh hâllerini hep olumsuz yönde etkilemektedir ancak vapurlar farklıdır. Akbal, bu farkı Boğaz İskelesi'nden binilen ufacak vapurda herkesin birbirini tanıdığı samimi ve huzurlu bir ortam çizerek sunmaktadır.²⁶ Burada yazarın taşıtlar aracılığıyla İstanbul'un sosyal manzarasını çizdiği, günlük yaşamda İstanbul'da kalabalığın ve ulaşımdaki zorlukların insan psikolojisine olumsuz yansımalarını aktardığı görülmektedir. Öyküde Adalar'a gitmek üzere binilen ekspreste anlatıcı her seferinde Sait Faik'i hatırladığını belirtir ve ekler:

"Vapurun önüne gider, projektörün yanında dururum adaya yaklaşırken. O güzel öyküyü yaşarım her defasında yeniden. Sait Faik'in beyaz evi görünür zorlukla."²⁷

Bu karşılaşma anı geçmişe yönelik hatırlayıştan hareketle gerçekleşir. Bir anlamda karşılaşmadan doğan geçmişe yönelme değil geçmişin hatırlanması nedeniyle karşılaşmaya yönelme durumu söz konusudur.

Anlatıcı o gün vapurdan inip Burgaz'ı gezer. Fakat buna vapurlarla ilişkili biçimde geçmişindeki dönemeçlerin hatırlanışı eşlik eder. En son 1970'te annesiyle Burgaz'a gelmiştir. 1971 Ağustos'unda yine vapurla Yalova'ya gitmiştir ki bu yolculuk esnasında "yepyeni bir evrenin eşiğinde" olduğunu hissetmiştir. Yıllar sonra ekspresteyken ise bunu bir görev addederek İstanbulluların taşıtlarla ilişkisini gözlemlemektir. Ancak adalar

²⁶ Oktay Akbal, "Hey Vapurlar, Trenler", *Hey Vapurlar, Trenler*, Yazko, İstanbul 1983, 68.

²⁷ Oktay Akbal, *a.g.e.*, 69.

vapuru bunun için yeterli olmaz.²⁸ Öyküde vapurda karşılaşma anları sık sık nostaljik bir tavırla birleşir.

Vapurda karşılaşma anı kronotopunun vapur öykülerinde gelecekle, hayal ve arzularla ilgili unsurları öne çıkardığı da görülmektedir. Sait Faik'in "Yandan Çarklı" ve Naim Tirali'nin 1948 tarihli "Vapur" adlı öyküleri bu tür eserlere örnektir.

Sait Faik'in "Yandan Çarklı" adlı öyküsünde vapurun bir köşesine ilişerek akşam yemeğini yiyen öykü kişisi bir taraftan hayallere dalar bir taraftan gitmeye çalıştığı köyünde annesi ve köpeklerinin onu nasıl beklediğinden söz eder. Bu noktada bir karşılaşma anı gerçekleşir. Vapur iskeleye yanaşır ve sonra yola devam eder. Karşılaşma anının etkisi ise öykü kişinin insan unsuruna, buradan hareketle hayal ve arzularına dönmesidir.²⁹

Naim Tirali'nin 1948 tarihli "Vapur"³⁰ adlı öyküsü de tamamen vapurda geçmektedir. Ancak bu öykünün diğerlerinden farkı vapurdaki herkesin bir an önce karaya ulaşmak istemesidir. Zira günlerdir süren fırtına sebebiyle vapur sürekli sallanıyordu. Bir hafta önce İstanbul'dan yola çıkmış, son iki gece Samsun'da geçirilmiştir. Sonraki gün ise kar ve tipiyle bir fırtına vapuru sarsmaya başlamıştır. Herkes karayı görebilmek için zaman zaman güverteden, pencerelerden denize bakmaktadır ancak kara görünmemektedir. Mürettebat karaya ne zaman ulaşılacağı sorularına tam cevap verememektedir. Kimileri fiziksel veya psikolojik olarak bu durumdan etkilenirken kimileri bu şartlar altında eğlenmeye devam etmektedir. Öykünün sonuna doğru birinci mevkideki yolcuların diğerlerine nispetle daha iyi şartlarda yolculuğu sürdürdüğü anlatılırken radyoda Suat Taşer'in William Saroyan'ın "Berberin Amcası" adlı hikâyesini okumaya başlar ve herkesin dikkatle radyoya kulak verir:

"Ilık bir kış günü idi, dünya uyukluyordu, her taraf sessizlik içindeydi. Ne hızla giden bir otomobil gürültüsü, ne şu, ne bu. Duyabileceğiniz, hissedebileceğiniz bu susan dünyanın ılık, serin, memnun ve melânkolik sükûnetinden ibaretti. Dünya! Ah Allahım, canlı olmak, ne iyi şey. Ne

²⁸ Oktay Akbal, *a.g.e.*, 69-70.

²⁹ Sait Faik, "Yandan Çarklı", *Son Kuşlar, Mahkeme Kapısı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1965, 109-12.

³⁰ Naim Tirali, "Vapur", *Aşka Kitakse*, Yenilik Yayınevi, İstanbul 1953, 9-15.

büyük saadet şu dünyada küçük bir eve sahip olmak. Öyle bir ev ki: Uzun yaz akşamları için önünde geniş bir balkonu olsun, odalarında masalar, sardalyalar, yataklar... Bir piyano, bir soba. Duvarlarda 'The Saturday Evening Post' gazetesinden kesilmiş resimler... Dünyada bir yer işgal etmek acayip ve harikulâde bir şey. Canlı olmak.. Zaman ve mekân içinde hareket edebilmek.. Sabah, öğle, akşam; teneffüs etmek, ısıklık çalmak, gülmek, konuşmak, uyumak, büyümek, görmek, duymak ve dokunmak.. Güneşin altında dünya ülkelerini dolaşmak... Bir yerde bulunmak, bir yer işgal etmek. Dünya!"³¹

Vapurun demirleyeceği bir limana kavuşma ümidi bu hikâye parçasıyla ilişkilendirilmiş olur. Hikâyede tasvir edilen dünya, hayalî olmakla beraber vapurdaki dünyanın tersini yansıtmaktadır. Zira radyodaki hikâyede karada, kurulu düzen içinde bir ev, dingin bir hayat ve arzuya göre "zaman ve mekân içinde hareket edebilmek"ten söz edilmektedir. Radyoyu dinleyen vapur yolcuları ise bunun aksine deniz üzerinde tekinsiz günler geçirmekte, bir türlü karaya ulaşamamaktadır. Huzur değil endişe ve yorgunluğun hâkim olduğu bir ortam mevcuttur. Tam bu esnada karanın görüldüğü haberiyle öykü şöyle biter:

"Hikâye devam ediyordu. Birden, bir bağırıtı, bir gürültüdür koptu vapurun içinde. Salondakiler endişeyle birbirlerine baktılar. Rakı içenlerden biri, dışarıyı göstererek: "Kara göründü, baksanıza..." diye kayıtsızca söylendi. Herkes, bütün dikkatleriyle radyoyu dinleyen üniversiteli gençler dahi, bıçak gibi keskin soğuğa rağmen güverteye fırlamakta gecikmediler. Vapurun içinde, bir sevinç dalgası, kahkahalar, nağralar halinde beş-on dakika devam etti. Saatlerce evvel, soğukkanlılıklarını hiç kaybetmeyerek, fırtınaya aldırış eder görünmeyenler bile çehrelerindeki, memnun ve ferah insanlara has ifadeyi saklayamıyorlardı. Birdenbire tipi dinmiş sis açılmış, vapurdakiler kendilerini, Vona burnu ile karşı karşıya bulmuşlardı. Bütün sahil karlarla örtülüydü. Karanlık, dağların arkasından çıkmak üzereydi. Gemi makinaları stop ederek yol kesmiş, bir müddet sonra da burnu dönerek limana girince sallantı tamamıyla durmuştu. Güvertedekiler, gönül ferahlığıyla salona, ambara veya kamaralarına döndüler. Radyoda William Saroyan'ın hikâyesi sona ermiş, swing orkestrası kulağa hiç de hoş gelmeyen gürültüler çıkararak, bir şeyler çalmaya başlamıştı. Vapurun

³¹ Naim Tirali, *a.g.e.*, 14.

funda demir ettiğini duyar gibi olanlar, kulakları kampana sesinde beklemeğe koyıldular. Gemi, sıtmal hastalar gibi titreyerek tornistan ederken, baş taraftaki kampana birbiri ardı sıra üç kere vurdu. Bu koca vapurun başının bağlandığına işaretti.”³²

Öykünün akışına bakıldığında yolculuğun birinci mevki dışındakiler için ve mürettebat için çok zor olduğu, herkesin karaya ulaşmak istediği, buna rağmen birinci mevkidekilerin daha iyi durumda olduğu gösterilir. Burada karanın görüleceği ana geçiş noktası radyodan okunan hikâyenin dinleyenlerde bıraktığı etkiyle birleşir. Hem radyoda hikâyeyi okuyan Taşer hem de onu dinleyenler “mutlaka aynı arzu ile mes’ut hülyalar”a dalmıştır. Tam da bu arzu ve hayal dünyası kronotopik bir düzlem oluşturduğunda kara görünür. Bu defa vapur ve kara arasında bir kronotopik kesişme ortaya çıkar. Bir noktada hayal ve arzu dünyasını gerçek dünyanın varlığı kesintiye uğratar. Bu durum, vapurdaki gerçekliğe yeniden dönülerek kurtuluş sevincine dönüşür. Burada vapurda karşılaşma anı kronotopunun kurguyu temelden etkileyen bir dönemeç oluşu görülmektedir.

Tirali’nin vapur öykülerinden bir diğeri olan “Motor”da farklı biçimde olmakla birlikte bir kavuşma ümidi hadisesi yer alır. Öyküde Samsun’da mola veren vapurun yolcularından söz edilmektedir. Hava bozunca bir an önce vapura ulaşmak isteyen insanlar, açıkta duran vapura motorlarla ulaşmaya çalışır. Anlatıcının arkadaşıyla bindiği motor iskeleye motorun arasında bir noktada arıza yapar. Ölüm korkusunu yaşayan yolcular aynı zamanda diğeri motorlardaki gibi ek ücret talep etmeyen motorcuya minnettar olurlar. Motor hareket edince “Vapur” öyküsündeki gibi bir sevinç hasıl olur.³³

Bu öykülere benzer biçimde kurgudaki akışı değıştiren karşılaşma anına örnek olarak Haldun Taner’in “Bir Motörda Dört Kişi”³⁴ adlı öyküsü verilebilir. Haldun Taner’in 1948 tarihinde kaleme aldığı; sarı saçlı bir kadın, bir kasap, bir profesör ve ağzında piposuyla bir delikanlının motor güvertesindeki yolculuğunu anlatan “Bir Motörda Dört Kişi” adlı öyküsünde iki karşılaşma anı kronotopu yer alır. Bunlardan ilki sarışın kadının karayı izlediği an ve motorun iskeleye yanaştığı andır. Bunlardan

³² Naim Tirali, *a.g.e.*, 14-15.

³³ Naim Tirali, “Motor”, *Aşka Kitakse*, Yenilik Yayınevi, İstanbul 1953, 35-43.

³⁴ Haldun Taner, “Bir Motörda Dört Kişi”, *Tuş*, Varlık Yayınları, İstanbul 1963, 46-49.

ilki öykünün akışını etkileyen bir kronotop olarak karşımıza çıkar. Üşüyen kadın kamaraya doğru ilerlerken kokudan rahatsız olarak geri döner ve bir pencere açarak önüne oturur, sigarasını yakar. Buradan Çamlıca sırtlarındaki iki uçaksavarın ışıklarını izler. Kadının karayı izlediği bu anda motordaki durum kendini ortaya koyar. Ateş böceğine benzeyen şeylerin denize doğru uçuşması ve bunların sayısının artması, içeriden gelen kokunun da çoğalmasıyla kadın motorda yangın çıktığını tespit eder. Vapurda karşılaşma anı kronotopu, “Bir Motörda Dört Kişi” öyküsünde monoton biçimde seyreden kurgunun aksiyon kazanmasına aracı olur. Yangının söndürülmesi ve ölüm korkusuyla birlikte kurtulma çabası, bunları anlatan diyaloglar bu karşılaşmayla kurguya yansır.

Buradaki örnekler bağlamında Ricoeur’un şimdiki zaman atfına dönüldüğünde şimdiki zamanın yapısı gereği “yayıldığı bir uzam” bulunmadığı yönündeki ifadesi dikkati çekmektedir.³⁵ Geçmiş, şimdi ve gelecek içindeki anları kendi şimdiki zaman görünümünde sunan vapurda karşılaşma anı kronotopu, bu özelliğine rağmen mekân değil zaman ağırlıklı bir koronotoptur. Vapurda karşılaşma anı kronotopu vapur ve dışındaki mekân veya mekânları iletişime geçirmenin ötesinde farklı zaman kapsüllerini de iletişime geçirmektedir ki bu, ölçülen zaman parçalarından onu ayıran önemli bir yönüdür.

2- Mekân Odağında Değişime Yol Açan Karşılaşmalar

Vapur öykülerinde vapur ve karanın öykülerin ana mekânları olması en genel özelliklerindedir. Karşılaşma anlarında mekân odağındaki değişimler öyküde mekânların farklı açılardan öne çıkarılmasına veya insanların mekândaki deneyiminin vurgulanmasına aracılık etmektedir.

Vapurda karşılaşma anı, Murat Gülsoy’un “Kuşku” adlı öyküsünde bir mekân olarak İstanbul odağında sözü edilen işlevi yerine getirmekte; karşılaşılan mekân odaklanılan mekân hâline gelmektedir. Bu öyküde ada vapuru İstanbul’a ilerlerken anlatıcının gözlemleri ve vapurdakilerle ilişkisi anlatılır. Anlatıcının yanına oturan gencin çantasında bomba olup olmadığı kuşkusunu üzerine temellenen öyküde bir yandan anlatıcının okuduğu romandan da söz edilir. Bu öyküde iki karşılaşma anı söz konusudur.

³⁵ Paul Ricoeur, *a.g.e.*, 33-34.

Birincisi anlatıcının güverteden alt kata inerek içeri girdiğinde ortaya çıkar. Yüzüne vapurun iç mekânının sıcak havası çarpar ve öykü şöyle devam eder:

“Belki artık ben de içeri girmeliydim. Güneş batmak üzereydi. İstanbul puslar içinde görünmeye başlamıştı.”³⁶

Bu karşılaşma anı öyküde çarpıcı bir dönüşüme yol açmaz. Ancak bu an, tamamı vapurda geçen öykünün vapur dışındaki gerçeklikle bağını hatırlatan, göreceli olsa da bir zaman algısı oluşturmaya davet eden bir karşılaşma anıdır ve İstanbul’un puslar içinde görüneceği bir mesafede, vapurda dış mekândan iç mekâna geçiş hareketi esnasında gerçekleşir. Öyküdeki ikinci karşılaşma anı kronotopu çok daha çarpıcıdır. Anlatıcının bomba kuşkusunu bitmiş, elindeki romanı okumakta ve şöyle düşünmektedir:

“...Acaba gerçek yaşama tıpatıp benzeyen, olup bitenleri açıklamakta yazarın sorunlarla karşılaştığı hikâyeler var mıdır?

Bu sorunun cevabını bir gün bulabilirim hissiyle ortasından, tam anlamıyla içinden geçtiğimiz şehre bakıyordum. Soru zihnimde şekil değiştiriyordu: Acaba kalbinden içeri girilen başka bir şehir var mıdır?”³⁷

Öykünün bu son cümlelerinde anlatıcının kurgusal bir esere odaklanan düşüncelerden gerçek bir mekâna yönelen düşüncelere geçişi kronotopik açıdan önem arz eder. Öyküde İstanbul bu iki karşılaşma anı kronotopu dışında zikredilmez. Öykünün son cümleleri öykünün odağını vapurdan İstanbul’a taşır.

Burada incelenen öykülerin kimilerinde vapurda karşılaşma anlarıyla birlikte hava şartlarının değiştiği de görülmektedir. Meselâ Sait Faik’in “Projektörcü” adlı öyküsünde şiddetli yağmur ve sis nedeniyle yolcu projektörcüyle konuşur. Ardından yağmurun hafiflemesi ve Kınalıada’nın görünmesi birlikte sunulur. Vapur Kınalıada’ya ulaştığında ise yağmurun hafiften devam ettiği, sisin dağıldığı ifade edilir. Heybeliada ve Büyükkada da görüş alanına girer.³⁸

Naim Tiralı’nın “Vapur” adlı öyküsünde de vapurda karşılaşma anıyla hava şartları değişir. Günlerdir süren fırtına şöyle sona erer:

³⁶ Murat Gülsoy, “Kuşku”, *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, 261.

³⁷ Murat Gülsoy, *a.g.e.*, 264.

³⁸ Sait Faik, “Projektörcü”.

“Birdenbire tipi dinmiş sis açılmış, vapurdakiler kendilerini, Vona burnu ile karşı karşıya bulmuşlardı.”³⁹

Öykülerdeki vapurda karşılaşma anlarının kişilerin karakter yapısı ve yaşam şartlarını öne çıkarma etkisi de görülmektedir. Meselâ Sabahattin Ali’nin 1944’te yazdığı “Portakal” adlı öyküsünde “Doğu Akdeniz limanlarından birine” yanaşmakta olan bir vapurdan söz edilir. Bu eskice vapurda çalışan vinççi İsmail’in donmuş hâlde limanı izlediği ifade edilir. Bu karşılaşma anında İsmail’den şöyle söz edilir:

“İstanbul’da, Beşiktaş’ın arka mahallelerinden birinde bıraktığı mini mini bir şeyi, on beş gün evvel, bu son sefere çıkacakları gün doğan oğlunu düşünüyordu.”

Burada İsmail’in oğluna adını verdiği babasından ve kendisinin aksine okuma yazma bilen karısı Hayriye’den bahsedilir. İsmail de kendi kendine, oğlunu okutacağını söyler. Görüldüğü gibi İsmail’in hayat şartlarına odaklanmaya geçiş, bir karşılaşma anı eşliğinde sunulmaktadır.

Öyküde İsmail’in limanı seyrettiği esnada gemi süvarisi ve ikinci kaptanın İsmail’in yanında limanı görmeye çalışmasıyla ikinci bir karşılaşma anı gelişmektedir. İsmail’de ailesini düşündüren karşılaşma anı, bu ikilide ticari hesapları ortaya çıkarır. Osman Yiğit’in üç bin kasa portakalı vapura yüklenir. İstanbul’a ulaşıldığında süvari ve ikinci kaptan yolda bir kısmını denize atmak durumunda kaldıkları portakalın tamamını atmışlar gibi evrak düzenleyip öte yandan ellerinde kalanı Halil Eğinli’ye satarlar. Bu iki karşılaşma anı kronotopu öykünün iki ana olay zincirini oluşturması açısından önemlidir. Öykünün bitişinde üçüncü karşılaşma anıyla bu iki zincirin birleştiği görülmektedir. İsmail birkaç lira harçlık almak için amirini ararken haksız hesaplar nedeniyle neredeyse kavganın baş gösterdiği anlara şahit olur. Ardından lohusa karısına limandan parayla portakal satın alıp evinin yolunu tutar.⁴⁰ Vapurdan aynı mekânla karşılaşma farklı niyetleri ortaya çıkarmıştır. Öykünün sonundaki karşılaşma anı, bu niyetlerin farklı sonuçlarını etkileşim içinde sergilemektedir.

³⁹ Naim Tirali, “Vapur”, 15.

⁴⁰ Sabahattin Ali, “Portakal”, *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, 76-87.

3- Duygu ve Düşünceler Odağında Karşılaşmalar

Vapur öykülerinde vapurda seyahat eden kişilerin tasviri, duygu durumları, hâl ve hareketlerinin değişimi karşılaşma anları aracılığıyla kurguya yerleştirilmektedir. Öykülerin genelinde anlatıcı yaşananları ve insanları gözlemlerken kendi "köşe"sine sığınmışçasına bir duruşa sahiptir. Bu sığınış, sanki kimse tarafından görülmediği ve dolayısıyla yalnız olduğu bir izlenim de oluşturur. Öykü kişisi kurgunun hem içinde hem dışında gibidir.⁴¹

Bu noktada Türkân Şarlı'nın "Gelmiyecek"⁴² adlı öyküsü dikkat çekici bir örnektir. Bu öyküde Kadıköy İskelesi'nden hareket eden vapurdan sahneler yer alır. Anlatıcının insanları gözlemlediği bir ortam söz konusudur. Lodosta sallanan vapurda karşılaşma anı kronotopu vapurun Haydarpaşa'ya yanaştığı anda ortaya çıkar:

"Vapur dalga kıranı dönüyor. Haydarpaşa'ya da uğrayacak. Eve, biraz daha geç gideceğim. Sevindim. Yalnız bir sigara içebilsem..."

Fenerin dibince kırmızı bir derecik gördüm. Koyu. Işıksız denizin içinde, oynak, kırmızı, pırlı pırlı.. Öbür baştaki de yeşil yeşil.. Dalgakıranın iki ucundan akıyor gibi.

Sallanmıyor artık vapur."

Bu öyküde karşılaşma anının üç etkisi bulunmaktadır. İlki, anlatıcının yolculuğunun devam edeceğinin farkına vararak eve daha geç gitme düşüncesinden kaynaklanan bir sevinç duymasıdır. İkincisi, artık vapurun sallanmamasıdır. Üçüncüsü ise buna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Burada gözlemlenenlerin değişmesi, nesnelere de bu gözleme eklenmesi söz konusudur. Bir taraftan vapurun sallantısından rahatsız olan hamile bir kadının kendini daha iyi hissettiği görülür. Önceki sahnede rahatsızlık duyulan kişilerden söz edilmez, bunun yerine yere atılan yemiş kağıdı üzerinden kese kağıtlarının zahmetli işçiliğinden ve nasıl pazarlandığından söz edilir. Bu noktada ikinci bir karşılaşma anı gerçekleşir ki anlatıcının ineceği iskeleye vapurun yanaşma anıdır. Anlatıcı soğuktan vapura binerken söz ettiği gibi inerken de aynı soğuktan bahseder.

⁴¹ Gaston Bachelard, *a.g.e.*, 184.

⁴² Türkân Şarlı, "Gelmiyecek", *Varlık Yıllığı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1960, 318-320.

Bu iki karşılaşma anı kronotopunun öyküdeki hamile kadının durumu üzerinden okunması da mümkündür. İlk karşılaşmaya kadar İodosta hamile kadın eşinden ilgi bekler, kendini iyi hissetmez. İlk karşılaşma anından ikincisine kadar kadının daha iyi olduğu görülür fakat ikinci karşılaşma anında toparlanan kadına kocasının sert şekilde “Acele etme” dediği belirtilir. Bu öyküde hem mekânları ve insan duygularını anlatan hem de sosyal hayatın kısa analizlerine davet eden vurguların hep karşılaşma anı eşliğinde kurguda sürdürüldüğü görülmektedir.

Vapurda karşılaşma anının vapurdaki kişilerin ilişkilerini etkilemesi Mahmut Alptekin’in “Vapur-II”⁴³ adlı öyküsünde de görülür. Alptekin’in *Bir Denizin Kıyısı: Öyküler* adlı eserinde peş peşe yer alan 1980 tarihli “Vapur-I”⁴⁴ adlı öyküsü ile aynı tarihli “Vapur-II” adlı öyküsü ağırlıklı olarak vapurda geçmektedir.

“Vapur-I” adlı öykünün neredeyse tamamı İzmir-Bandırma-İstanbul vapurunda geçer. Ancak sadece öykü kişilerinden birinin yolculukta Bandırma’ya yaklaşılırken fabrikaların görüntüsüne şaşırıldığı ifade edilir. Gemi Bandırma’ya ulaştığında yolcuların inişiyile öykü son bulur. Burada vapurda karşılaşma anı herhangi bir etkileşim yaratmaz. Öte yandan Alptekin’in aynı tarihli “Vapur-II” adlı öykünün neredeyse tamamı İzmir’den Sirkeci İskelesi’ne doğru giden vapurda geçer. Öykü kişisi diğer öyküde olduğu gibi tren yolculuklarını anımsar. Ayrıca öykü kişilerinin İzmir, Ankara ve İstanbul’daki hayatlarına dair konuşmalar geçer. Vapurda karşılaşma anı bu konuşmaların hemen ardından şöyle ifade edilir:

“Sonra... Sonra herkes kendi dünyasına daldı. Yoksa vapur Adalar’a yaklaşmış mıydı? Söyleşiler liman ya da istasyon yaklaştıkça sıcaklığını yitirirdi genellikle.”⁴⁵

⁴³ Mahmut Alptekin, “Vapur-II”, *Bir Denizin Kıyısı: Öyküler*, Yazko, İstanbul 1983, 130-8.

⁴⁴ Mahmut Alptekin, “Vapur-I”, *Bir Denizin Kıyısı: Öyküler*, Yazko, İstanbul 1983, 121-9.

⁴⁵ Mahmut Alptekin, “Vapur-II”, 136.

Aslında henüz vapur karaya yaklaşmamıştır, kara görünmemektedir. Ancak öyküde karayla karşılaşma anının insan iletişimine ve etkileşiminde “sıcaklığı yitirme” etkisine dikkati çekmesi önemlidir.

Yaman Koray’ın “Balon”⁴⁶ isimli öyküsü ağırlıklı olarak öykü kişinin kendini balon zanneden yaşlı bir yolcuyla vapur iskeleye yanaşana kadar konuşmasından oluşur. Öyküde vapurda karşılaşma anını işaret eden iki kronotop görülür. İlki vapurun Kız Kulesi’nden geçtiği an, ikincisi ise vapurun Kadıköy İskelesi’ne yanaştığı andır. Vapur Kız Kulesi’nden geçerken öykü anlatıcısı onu karşılayacak olan sevgilisini ve gidecekleri evi düşünür. İhtiyarın konuşmalarının alevlendiği noktada vapurun iskeleye yaklaştığı ifade edilir. Anlatıcı vapurdan ayrılırken eskisi gibi değildir, gideceği ev fikri de birinci kronotopik andaki kadar sıcak değildir.

Samim Kocagöz’ün “Vapurdaki Kız” adlı öyküsü İzmir’de geçmektedir. Anlatıcı her akşam iş çıkışı “altı-on” vapurunda karşılaştığı bir kadını anlatır. Zaman geçtikçe kadının, eski bir meslektaşıyla karşılaşmayı umduğunu fark eder ve birkaç ay önce bu karşılaşmada geçen konuşmaları hatırlar. İkilinin konuşmaları esnasında vapur karaya yanaşırken anlatıcı yanlarından ayrılır ve öykü şu cümlelerle sona ulaşır:

“Vapur Karşıyaka’ya yanaşmadan kalktım yürüdüm.

Gece yemekten sonra Vapur’daki Kız’ı karıma anlatmak içimden geldi. Ama düşündüm, taşındım, vazgeçtim. Kimbilir aklına neler gelir, onun da rahatı, dirliği düzeni bozulurdu... Kadın bu ne de olsa...”⁴⁷

Öykünün sonunda ise artık “altı-on” vapuruna değil “beş-kırk” veya “altı-kırk” vapuruna bindiğini belirtir. Öyküde vapur saati mekân ve zamanın bütünleşmesi açısından önemlidir. Kronotopik düzlem açısından belirli bir vakitte binilen vapurda oluşan ortam, yaşanan her şeyi, karşılaşılan herkesi etkileyecektir.

Sait Faik’in “Projektörcü” adlı öyküsü ise ada vapurunda geçer. Şiddetli yağmur ve sis içinde bir şey göremeyen yolcu projektörcüyle

⁴⁶ Yaman Koray, “Balon”, *Varlık Yıllığı 1961*, Varlık Yayınları, İstanbul 1961, 422-427.

⁴⁷ Samim Kocagöz, “Vapurdaki Kız”, *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, 215.

konuşur. Durumu anlamak ister. Projektörcü ciddi bir durum olmadığını anlatırken yağmur hafifler ve Kınalıada görünür. Bu karşılaşma anı bir kronotop olarak öykünün akışını etkiler. Zira önce yolcunun Kınalıada'yı denizde yüzen bir böceğe benzettiği ifade edilir. Yolcu bir sigara yakar ve projektörcüye de uzatır, ardından öykü "Şimdi biraz daha samimi konuşuyorlardı" cümlesiyle devam eder. Burada vapurda karşılaşma anı kronotopu yolcu ve projektörcünün samimileşmesi ve bu vesileyle öyküdeki diğer olayların oluşmasını sağlar.⁴⁸

Karşılaşma anlarının insanın ruh hâliyle ilişkisini gösteren farklı bir örnek de Bilge Karasu'nun 1963 tarihli "Ada" öyküsünde görülmektedir. Bu öyküdeki durumu karşılaşma anından kaçınma hâli olarak ifade etmek mümkündür. Manastırdan kaçan Andronikos'un adaya doğru kürek çektiği anlarda karşılaşma sahneleri kurgulanmaktadır. Öykünün hemen başında Andronikos'un adaya yaklaştığını fark ettiği bir karşılaşma anı yer almaktadır. Andronikos adaya ulaşmaya çalışırken onun duygu ve düşünceleri öyküde sunulmaktadır. Adaya yaklaştıkça karşılaşmadan kaçınma hâli devam etse de önceki karşılaşmalarda edinilen tecrübeye göre tahmini bir karşılaşma izlenimi öyküde aktarılmaktadır:

"Güneş yalıyor şimdi suları (...) Bakmıyor bile arkasına artık. Adanın yaklaştığını, büyüdüğünü, yükselen ışıktaki basıklaştığını görmeyecek. Biliyor öyle olduğunu. Bakmak istemiyor (...)

(...)

Çiçek çiçek, ağaç ağaç yosunlar, sarılarla karalar, su yüzüne yaklaşıyor. Kayalar da. Artık arkasına bakmalı, sandalı nereye yanaştıracağını kestirmeli."⁴⁹

Bu noktada Andronikos karaya döner, bir taraftan adayı pek tanımadığını düşünürken bir taraftan da sağ salim adaya ulaşmanın yolunu arar.⁵⁰ Yani tahmini karşılaşma anı ile gerçek karşılaşma anı farklı olur.

⁴⁸ Sait Faik, "Projektörcü", *Şahmerdan, Havada Bulut, Varlık Yayınları*, İstanbul 1965, 58-64.

⁴⁹ Bilge Karasu, "Ada", *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, Metis Yayınları, İstanbul 2010, 11.

⁵⁰ Bilge Karasu, *a.g.e.*, 9-57.

Andronikos'un bildiği ile gördüğü arasında var olduğu söylenen fark, adanın kendisinden değil, onun ruh hâlinde kaynaklanmaktadır.

Eserdeki "Tepe" öyküsü "Ada"nın devamı niteliğindedir. Andronikos artık yetmişli yaşlarındadır ve adadan döndüğü anlaşılır. Öykünün bir kısmında Andronikos'un hem geçmişini düşündüğü hem de tepeye doğru yürümeye çalıştığı, özellikle manastırdaki arkadaşı İoakim ve yaşlı keşişi hatırladığı görülür. Öykünün devamında ise İoakim'in Ravenna yolundaki bir gemide ve oraya vardktan sonra hayata ve Andronikos'un tercihlerine yönelik fikirlerine yer verilir.⁵¹ Farklı zamanlarda aynı mekânlar öykü kişilerinin "anımsayış"larıyla birleşmekte; aynı zamanda şimdiki zamanda bütünleşmektedir.

İncelenen öykülerde gerçek hayatın ve gerçek zaman anlayışının bir temsilini bulmak mümkün olmakla birlikte kronotopik ilgiler ağı, geleneksel zaman ve mekânın özelliklerini değiştirmektedir. Öykülerdeki karşılaşma anlarında öne çıkarılan zaman ve mekân unsuru, bazen geçmişten veya gelecekte bazen de gerçek dışı/kurgusal alandan bir sahneye geçiş imkânı tanımaktadır. Bu geçişlerle öykülerde ortaya çıkan farklı kesitler bir taraftan gerçeklik temsilinden gerçek dünyaya ulaşacakmış hissine yol açabilecek kadar yoğunlaşabilirken⁵² öte taraftan mekânın sosyolojik biçimde üretimine de ışık tutmuş olmaktadır.⁵³ Hangi özelliklere sahip insanların hangi amaç ve duygularla yolda oldukları, vapur ve dışındaki mekânı nasıl algıladıkları aktarılmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinin farklı sorunlar veya gündelik yaşamlarından kesitler sergilenmektedir. Vapurda karşılaşma anı kronotopu tam da bu noktada duygu ve değerlere odaklanma veya sosyolojik gözlemleri sunma biçiminde öykülerde yer bulmaktadır.

⁵¹ Bilge Karasu, "Tepe", *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, Metis Yayınları, İstanbul 2010, 58-121.

⁵² Zeynep Tül Akbal Süalp, "Kent, "İmge Özne" ve "Dışarıklık" Zaman Mekânlar", *Zaman-Mekân*, haz. Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez, YEM Yayın, İstanbul 2008, 205-207.

⁵³ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul 2014, 34.

S o n u ç

Bu çalışmada incelenen öyküler, Bahtin'in sözünü ettiği egemen kronotoplar çerçevesinde düşünülebilecek vapur veya kara düzlemlerinden oluşmaktadır. Ancak kurgusal metinler egemen kronotoplar yanında kurguya yön veren farklı kronotopları da ihtiva etmektedirler. Vapurda karşılaşma anı kronotopu, öykülerdeki egemen kronotopik düzlemlerin kesişmesi olarak değerlendirildiğinde kronotoplar ve onlar arasındaki etkileşimlerden oluşan yapıdaki rolleri daha açık hâle gelmektedir.

“Bir Motörda Dört Kişi”de karanlıkta izlenen ışıkların eş zamanlılığı bu kesişim açısından önemlidir. Sarı saçlı kadının motordan izlediği ışıklardan ilki Çamlıca semalarından, ikincisi ise motorun içinden gelmektedir. Bu durum, iki ayrı mekânın ışık göstergesiyle tek zamanda birleşmesi olarak görülebilir.⁵⁴

“Vapur” adlı öyküde ise radyodan işitilen öyküyle gerçek hayata dair beklentiler birleşmektedir. Yani hem öyküde hem okunan hikâyede bir sabite arayışı veya kronotopik anlamda gerçek bir zaman ve mekâna bağlanma çabası/arzusu söz konusudur. Ancak biri hakikaten vapurun demirleyeceği bir liman olarak karaya kavuşmak, diğeri ise hikâyede anlatılan hayali eve sahip olmaktır. Bahsi geçen evin özellikleri tam olarak gemideki hâlin zıddını işaret eder. Bu ev hayali Bachelard'ın sözünü ettiği gibi insanın “dünya köşesi”dir, bir anlamda “kozmos”udur.⁵⁵ Bu ev belki de “geçmişin tüm evlerinden daha sağlam, daha aydınlık, daha geniş”tir; “basit bir mülk sahibi olma düşü, o zamana kadar kullanışlı, rahat, sağlıklı, sağlam, hatta başkalarının gözünde arzu edilir saydığımız niteliklerin yoğunlaştırılmış biçimi olabilir.” Hatta Bachelard, “düşlenen evde oturma işlevi”ni bir tren yolculuğu gibi anlatmaktadır. Tirali'nin “Vapur” öyküsünde vapur yolculuğunda dinlenen hikâyede anlatılan ev imgesi de böyle bir işleve sahip görünmektedir.⁵⁶

Bu örneklerle birlikte “Gemiler de Ağlarmış”ta geçmişe dönüşlerin, “Kuşku” öyküsünde İstanbul'a odaklanışın, “Vapurdaki Kız”da başka

⁵⁴ Haldun Taner, *a.g.e.*, 46-49.

⁵⁵ Gaston Bachelard, *a.g.e.*, 36-7.

⁵⁶ Gaston Bachelard, *a.g.e.*, 96-7.

saatlerin vapurlarına binme düşüncesinin, “Ada” öyküsünde Andronikos’un karşılaşmadan kaçınmasının, “Portakal”da İsmail’in yeni doğan oğlunu düşünmesinin ve diğer öykülerde görülen vapurdan karaya bakarken ailesini, geçmişini, hayal ve arzularını düşünenlerin kronotopik açıdan anlattığı bir şey var. Her ne kadar öykülerin ana mekânı vapur olsa da vapurlardaki insanların ve hatta vapurun da ait olduğu kronotopik düzlem karşılaşma anlarında görülmüştür. Burada iki farklı kronotopik düzlemin varlığı ve temasını yeniden vurgulamak gerekmektedir.

Tüm bu karşılaşma anları ve ortaya çıkardığı unsurlar aslında vapurdaki kronotopik düzlemlerle vapurun dışındaki kronotopik düzlemin temas etmesinden kaynaklanmaktadır. Yani vapurda oluşan zaman ve mekân birlikteliği, dışında akıp giden zaman ve mekân birlikteliği ile vapurda karşılaşma anı kronotopuyla bir anlamda “iletişime” geçmekte, kurguyu bu karşılaşma etkilemektedir.

Bir diğer husus, öykülerdeki egemen kronotopların mekân ağırlıklı kronotopik düzlemlerden oluşması, vapurda karşılaşma anı kronotopunun ise zaman ağırlıklı olmasıdır. Çünkü bu kronotop, egemen kronotopik düzlemlerin karşılaştığı “an”da ortaya çıkmaktadır.

Karşılaşma anının öykülerin kurgusunu her zaman büyük ölçüde belirlediğini söylemek mümkün değildir. Ancak Akerson’un da belirttiği gibi, genelde karşılaşmalar öykünün akışını değiştirebilirler. Değiştirmedikleri takdirde bu durum yine dikkate değerdir. Zira okur karşılaşmadan doğan değişiklik beklerken bunun olmaması anlatıya bir sıradışılık katar.⁵⁷ Yine de burada incelenen öykülerin genelinde vapurda karşılaşma anı kronotopunun kurguyu az ya da çok etkilediği görülmektedir. Karşılaşma anları öykülerde birer “dönemeç” oluşturmakta; öykünün akışına aracılık etmektedir. Vapurda karşılaşma anı kronotopunun öykülerdeki değiştirici etkisi birkaç açıdan ortaya çıkmaktadır. Bazı öykülerde karşılaşma anı geçmişe dönüşle birleşmektedir. Buna benzer biçimde geleceğe, arzu ve hayallere yönelen karşılaşma anlarını görmek de mümkündür. Bazı öykülerde karşılaşma anından sonra hava şartları ve öyküdeki olayların akışı değişmektedir. Bunlara ek olarak karşılaşma anından kaynaklı olarak

⁵⁷ Fatma Erkman Akerson, *a.g.e.*, 62.

öykü kişilerinin mevcut hâllerinin, duygu ve düşüncelerini değişmesi de söz konusudur.

Kurgusal metinlerin egemen kronotoplar etrafında incelenmesi belirgin olay ve durum kümelenişlerine dikkati çekmeyi olanaklı hâle getirmektedir. Vapur öykülerini vapur kronotopu bağlamında ele almak bu tür bir dikkat alanını oluşturabilir. Oysa egemen kronotopların kurguda varlığını sürdürmesini sağlayan, akışta dönemeçlere yol açarak kurguyu etkileyen kronotopların da rolü göz ardı edilmemelidir. Vapurda karşılaşma anı kronotopu bu rolü vurgulamakla birlikte, edebiyat incelemelerinde kronotop teorisinin önemini koruduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- AKBAL, Oktay, "Hey Vapurlar, Trenler", *Hey Vapurlar, Trenler*, Yazko, İstanbul 1983, 55-73.
- AKBAL SÜALP, Zeynep Tül, "Kent, "İmge Özne" ve "Dışarıklık" Zaman Mekânlar", *Zaman-Mekân*, haz. Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez, YEM Yayın, İstanbul 2008, 204-215.
- ALİ, Sabahattin, "Portakal", *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, haz. Murathan Mungan, Metis Yayınları, İstanbul 2016, 76-87.
- ALPTEKİN, Mahmut, "Vapur-I", *Bir Denizin Kıyısı: Öyküler*, Yazko, İstanbul 1983, 121-9.
- ALPTEKİN, Mahmut, "Vapur-II", *Bir Denizin Kıyısı: Öyküler*, Yazko, İstanbul 1983, 130-8.
- BACHELARD, Gaston, *Mekânın Poetikası*, çev. Aykut Derman, Kesit Yayıncılık, İstanbul 2015.
- BAHTIN, Mihail, *Karnavalda Roma: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.
- BAKHTIN, Mihail, "Forms of Time and of the Chronotope in the Novel", *The Dialogic Imagination: Four Essays*, haz. Michael Holquist, University of Texas Press, Austin 1981, 84-258.
- BERKAN, Güloya, "Cumhuriyet Dönemi Hikâyesinde Deniz", Aydın Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.
- Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, haz. Murathan Mungan, Metis Yayınları, İstanbul 2016.
- ERKMAN AKERSON, Fatma, *Edebiyattaki Tren, Şu Bildiğimiz Tren mi?*, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2021.
- GÜLSOY, Murat, "Kuşku", *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, haz. Murathan Mungan, Metis Yayınları, İstanbul 2016, 252-64.
- HOLQUIST, Michael, "The Fugue of Chronotope", *Bakhtin's Theory of The Literary Chronotope: Reflections, Applications, Perspectives*, Academia Press, Belgium 2010, 19-33.
- KARASU, Bilge, "Ada", *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, Metis Yayınları, İstanbul 2010, 9-57.
- KARASU, Bilge, "Tepe", *Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı*, Metis Yayınları, İstanbul 2010, 58-121.

- KAVUKÇU, Cemil, "Gemiler de Ağlarmış", *Gemiler de Ağlarmış*, Can Yayınları, İstanbul 2001, 9-45.
- KOCAGÖZ, Samim, "Vapurdaki Kız", *Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri: Hikâyeler*, haz. Murathan Mungan, Metis Yayınları, İstanbul 2016, 211-215.
- LEFEBVRE, Henri, *Mekânın Üretimi*, çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul 2014.
- KORAY, Yaman, "Balon", *Varlık Yıllığı 1961*, Varlık Yayınları, İstanbul 1961, 422-427.
- RICOEUR, Paul, *Zaman ve Anlatı - 1. Zaman-Olayörgüsü-Üçlü Mimesis*, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, YKY, İstanbul 2007.
- Sait Faik, "Projektörcü", *Şahmerdan, Havada Bulut*, Varlık Yayınları, İstanbul 1965, 58-64.
- Sait Faik, "Yandan Çarklı", *Son Kuşlar, Mahkeme Kapısı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1965, 109-12.
- ŞARLI, Türkân, "Gelmiyecek", *Varlık Yıllığı*, Varlık Yayınları, İstanbul 1960, 318-320.
- SEVGİ, Gülben, "Türk Romanında Kronotop Kavramı (1870-1928)", Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2023.
- TANER, Haldun, "Bir Motörde Dört Kişi", *Tuş*, Varlık Yayınları, İstanbul 1963, 46-49.
- TİRALİ, Naim, "Motor", *Aşka Kitakse*, Yenilik Yayınevi, İstanbul 1953, 35-43.
- TİRALİ, Naim, "Vapur", *Aşka Kitakse*, Yenilik Yayınevi, İstanbul 1953, 9-15.